

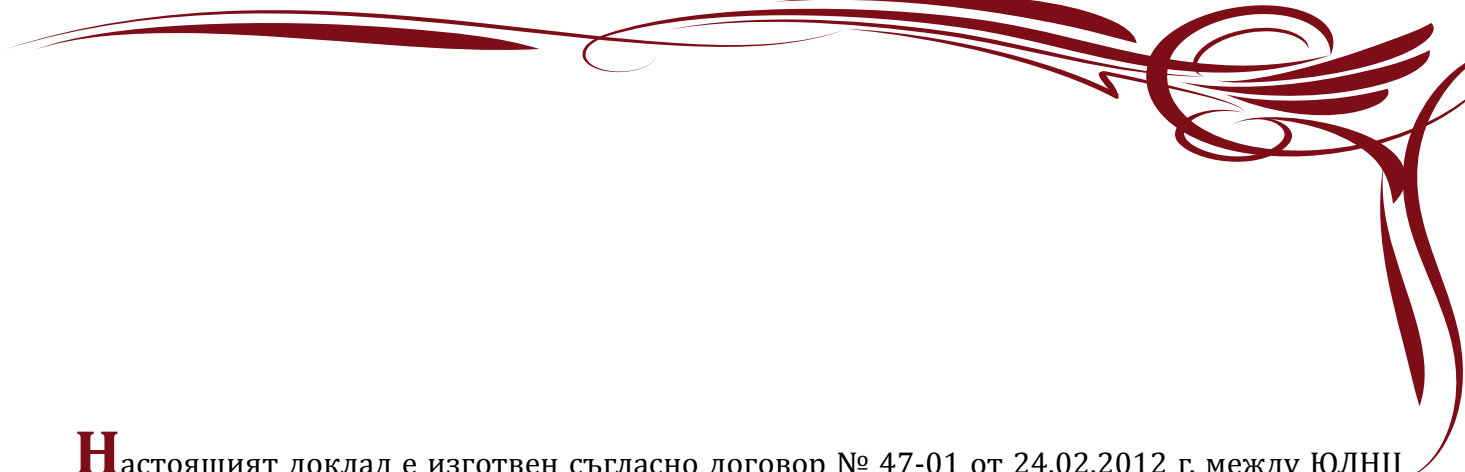

Route Européenne des Légendes

Стратегия за присъединяване на община Сандански към Културно-туристически маршрут “Европейски приказки и легенди”

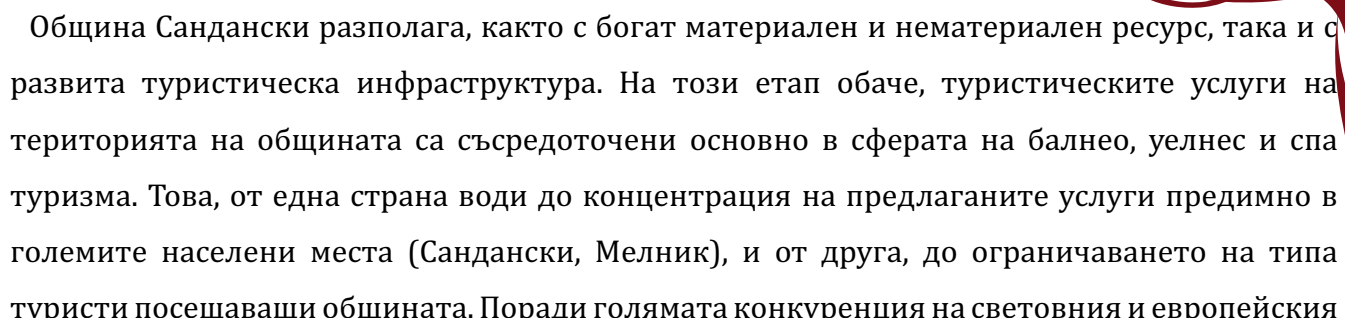

EU Unipartners

Настоящият доклад е изготвен съгласно договор № 47-01 от 24.02.2012 г. между ЮЛНЦ “Юни ПартнЕрС” и община Сандански с предмет изготвяне на цялостна стратегия за присъединяването на община Сандански към Културно-туристическия маршрут “Европейски приказки и легенди”. Проучването, проведено в периода 26 - 29 април, обхваща материалното и нематериалното културно наследство на общината, природните дадености, туристическата инфраструктура, предлаганите туристически услуги и потенциала за развитието и разнообразяването им чрез изграждане на нов туристически продукт. Международният културен маршрут „Европейски приказки и легенди” се базира основно върху героичните епоси на европейските народи - преданията за Карл Велики, четиримата сина на Дук Емон, Крал Артур, Ролан, Крали Марко - заради тематичното им сходство, позволяващо свързването на отдалечени, както географски, така и професионално, партньори в лесно разпознаваема от широката общественост трансгранична туристическа мрежа. Извършените от нас проучвания показаха, че Марковия епос е широко застъпен във фолклорната традиция на изследвания регион. В преданията се откриват множество следи от Марко. За съжаление по-голямата част от регистрираните обекти, свързани с героичния епос не са подходящи за туристическа експлоатация към настоящия момент, но елементи от тези традиции могат да бъдат пренесени и адаптирани към социализираните вече територии. В същото време, съхраненият до наши дни на територията на общината култ към змея, семантично съизмерим с образа на Крали Марко, дава големи възможности за изграждането на културно-туристически продукти на базата на регионалната фолклорна специфика. Научно-изследователският екип в състав проф. д-р Васил Марков, проф. д-р Албена Георгиева и доц. Георги Гаров локализира на територията на общината изключително ценно и рядко срещано в нашето съвремие културно наследство.

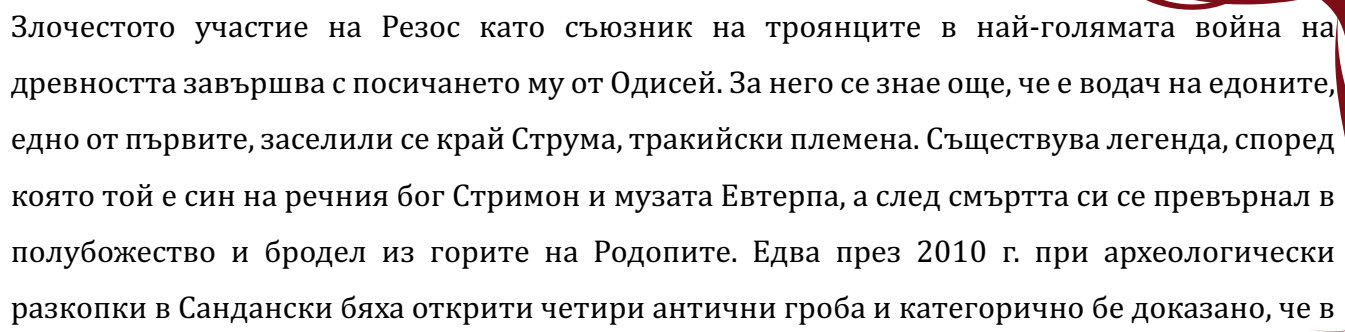

Община Сандански разполага, както с богат материален и нематериален ресурс, така и с развита туристическа инфраструктура. На този етап обаче, туристическите услуги на територията на общината са съсредоточени основно в сферата на балнео, уелнес и спа туризма. Това, от една страна води до концентрация на предлаганите услуги предимно в големите населени места (Сандански, Мелник), и от друга, до ограничаването на типа туристи посещаващи общината. Поради голямата конкуренция на световния и европейския туристически пазар, е необходимо да бъдат предприети действия в посока разнообразяване на туристическия продукт и изграждане на „уникална“ маркетингова визия, която да отличи и направи разпознаваема промотираната територия. Изключително ценни са природните дадености, историческите и архитектурни паметници, и фолклорните традиции на региона. Те представляват добра база за създаване на разнообразни туристически атракции.

Основен акцент при включването на община Сандански в културно-туристическия маршрут и развиването и като атрактивна туристическа дестинация е съхраненото древно и антично наследство, едновременно като материални културни паметници и древни култови практики, артефакти, от които са съхранени под формата на фолклорни традиции и обичаи. Сандански е град с древна, дълга, богата и прелюбопитна история. Уникалният климат - тук си дават среща хладината на планинските ветрове от Пирин, Огражден и Славянка с топлите въздушни маси, нахлуващи от Средиземноморието по поречието на р. Струма, в съчетание с над 80-те минерални извори - привлича заселници още от края на 13 в. преди Христа. От тогава датират паметниците за първите поселения на човека в земите на днешния гр. Сандански. Това са античните некрополи в Турлии баир и Ушите, и останките на тракийски селища, открити в местностите Боруна, Падината, Мухово и Побит камък.

Краят на 13 в. пр. Христа е времето на митичната Троянска война. Необходимо е в маркетинговата стратегия за популяризиране на региона да се акцентира върху факта, че в Х песен на "Илиада" Омир ни завещава описание на тракийския цар Резос, което мотивирало няколко генерации учени да дирят връзка между града - първообраз на Сандански и Троя:

"Ако ли искате вий да се вмъкнете в стана троянски,
новодошлите тракийци стануват последни от всички.
Заедно с тях е и царят им Резос, синът Ейонеев.
Сам аз му зърнах конете-грамадни и много красиви.,
Те са по-бели от сняг и препускат подобно на вятър.
В злато и светло сребро му блести колесницата нова.
Има и златни, огромни доспехи за чудо и приказ!
Не подобава на смъртни да носят такива доспехи,
А съвършено подходат те на богове безсмъртни".

Злочестото участие на Резос като съюзник на троянците в най-голямата война на древността завършва с посичането му от Одисей. За него се знае още, че е водач на едоните, едно от първите, заселили се край Струма, тракийски племена. Съществува легенда, според която той е син на речния бог Стримон и музата Евтерпа, а след смъртта си се превърнал в полубожество и бродел из горите на Родопите. Едва през 2010 г. при археологически разкопки в Сандански бяха открити четири антични гроба и категорично бе доказано, че в тях са погребани тракийски войни, сражавали се под стените на Троя срещу войските на Агамемнон.

Първите писмени сведения за района дават Плутарх и Страбон, които локализират в долината на средна Струма тракийските племена меди и синти. През 4 в. преди Христа те биват покорени от Филип Втори Македонски, а две столетия по-късно от легионите на Рим. Все още учените не са установили със сигурност името на римския град, изграден върху руините на тракийското селище. В различните епиграфски паметници от 1-3 в. след Христа той се споменава като Десудава, Александрополис, Партикополис, Гареск или Запаара. Но както и да се е наричал, градът се радва на значителен икономически и културен разцвет. По времето на император Пий/138-161 г./ край него се изграждат крепостни стени от местен речен камък. Развиват се грънчарството, тъкачеството, железарството и стъklarството. Всяка година тук се провежда тридневен панаир със специално организиран пазар на роби. От тази епоха са открити останки от сгради с великолепни мозаечни подови настилки, изящни скулптори и уникална колекция от надгробна пластика - плочи на Асклепий, Руф и Валерий Пудис, които са на изключително художествено равнище. Откритите оброчни релефи, свидетелстващи за почитането на Артемида, Афродита, Зевс, Тюхе позволяват популяризирането на културното наследство на региона като част от широко разпознаваемата в световен мащаб антична култура, на базата, на която е изградена цялостната туристическа маркетингова стратегия на съседна Гърция. Показателни за принадлежността на региона към елинската цивилизация са и откритите при археологическите проучвания под старата митрополитска църква "Св. Никола" в гр. Мелник светилище на Артемида - Бендида и августейон.

В местността Поленишки бани са открити и останките на малък храм с правоъгълна форма от първата половина на III в. и няколко поставки с надписи и релефи на Тракийския конник, който тук е бил наричан бог Саленос. Култът на този бог в поселението при дн. Сандански е бил особено популярен. В един случай като дарители на жертвен олтар се споменават всички негови жители. Находката е показателна за върховенството в древността на Тракийския Конник на територията на общината. Този факт дава възможност за популяризирането ѝ, както чрез позоваване на широко разпознаваемата Елинска

митология, така и чрез разграничаване на Древна Тракия като цивилизация със собствена култура и духовност. От особен интерес за западноевропейския турист е фактът, че при един

от началните походи към тези земи през зимата на 85 г. преди Христа, в римски плен попада тракът Спартак. В историята името му е покрито със славата на главен организатор на въстанието от 73 г. преди Христа, което избухва в гладиаторската школа на Лентул Батият в гр. Капуа, недалеч от Рим. То се разраства бързо и само за месеци отрядът на Спартак от 74 роби се превръща в 120 хилядна армия. Тя помита всичко пред себе си и стига до Самниум. Рим е в паника. На претора Марк Луциний Крас са дадени диктаторски пълномощия, въведена е забравената от десетилетия децимация във войската, повикани са армиите на Помпей от Испания и на Лукул от Тракия. През 71 г. пр. Христа Крас печели решаващата битка в Северна

Лукания край р. Силар, а след нея 6 хиляди пленени роби са разпънати на кръст по цялото протежение на Виа Апия от Капуа до Рим. Тялото на Спартак, за който античните автори твърдят, че е ранен с копие в бедрото, не е намерено. Сведенията, както на римските, така и на елинските историци са категорични - Спартак е тракиец, от племето меди, населявало Медика - сегашната област на средна Струма. Приема се, че е роден в древното селище, намиращо се източно от с. Склавe, където днес се провежда ежегодния панаир свързан с легенда за Спартак. От там идва и името на селото - "склав" от латински роб. Според друга легенда, античният град край село Склавe е не само рожденото място и дома на Спартак, има теория, че легендарният тракиец е бил продаден за роб именно тук на Склавския панаир. Сандански, като наследник на важен античен град и родно място на Спартак има потенциал да се превърне в световно разпознаваем културно-туристически обект равностоен по важност с дестинации като Делфи, Ефес, Дион и др. За целта е необходимо да се предприемат действия в посока създаване на тематични атракции, които да популяризират предхристиянското минало на региона, както и атракции от събитийен тип (фестивали, спортни прояви, възстановки). Възстановката на римски робски пазар, предвидена за следващото издание на Склавския панаир е стъпка в тази посока и може своевременно да започне да се експлоатира в рамките на маршрута.

В периода 4-6 в. градът променя духовния си облик. Откритите от това време 5 базилики, уникалният Епископски комплекс и разкошните мозайки, колони, каптели и части от олтарни прегради са свидетелства за енергичната християнизация на местното население и

възходът на раннохристиянската култура. Изпълнението на дейностите по проекта „Сандански зората на ранното християнство“ и обособяването на туристическата атракция „Археологически парк Сандански“ ще направи възможен достъпа до културното наследство от тази епоха и ще визуализира културната приемственост при прехода от античната към християнската цивилизация.

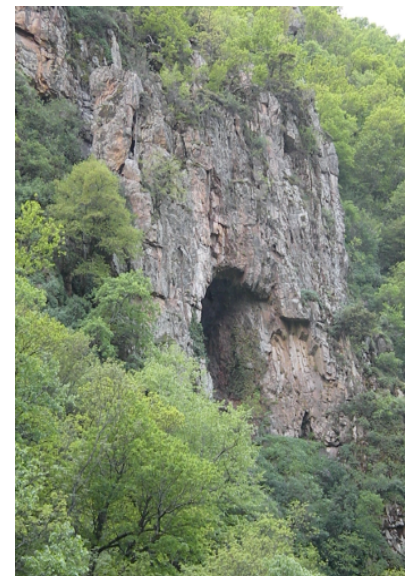

Това, което би могло да превърне община Сандански в уникална туристическа дестинация са запазените артефакти от този “преход” във фолклорните традиции на региона. Изключително редки и ценни са локализираните на територията на общината тракийски светилища. Свързаните с тях култово-обредни практики ни дават възможност да надникнем в духовния живот на древни цивилизации, от които до нас най-често са достигнали само материални следи. Уникалното съчетание на материално и нематериално културно наследство върху една и съща територия предоставя огромни възможности за възстановяване на цялостния културен заряд на дадена цивилизация и епоха от една страна, и демонстрация на културната приемственост, в основата на съхраняването, изменянето и обогатяването на традицията от древността до днес, от друга. Артефакти от култа към предхристиянските божества и херои, за които свидетелстват гореописаните археологически открития, са запазени и до днес в празничните обреди, изпълнявани на празника Свети Дух - събор на с. Пирин. Празникът се организира в манастира „Св. Дух“ - културно-исторически паметник, датиращ от 19 век, разположен във вековна дъбова гора, която го обгражда от север, юг и запад. В северозападната част на дъбовата горичка се наблюдават на терена останки - каменни

основи от жилищни сгради. От малкото керамика, която се вижда на повърхността на терена, паметника може да бъде отнесен най-рано към Средновековието. Според местната легенда тук се е намирало старото село Пирин. Св. Дух се празнува в манастирчето с курбан - обикновено овен, като жертва, който се сварява на курбан-чорба в казан. В черквата се отслужва християнски обред за празника, а накрая черквата се „извърта“ - обикаля се с обредно хоро, съставено само от жени, които пеят хороводната песен, в текста на която са вплетени множество езически елементи. Манастирът Св. Дух край село Пирин е разположен на северния бряг на

изключително красивия и живописен каньон на река Пиринска Бистрица, към която от тук се открива забележителна панорама. В такъв смисъл, този паметник освен за културен туризъм, може да бъде съчетан и в маршрутите за еко, високопланински и селски туризъм. От тук започва пътека в посока запад, към Яворова дупка. Маркирана е само на две места с малки табели. Легендата разказва, че в началото на XX век известния български поет Пейо Яворов е пребивавал тук, като македонски четник. Пещерата се намира високо в скалите, на северния бряг на Пиринска Бистрица, но теренът е опасен за туристи. Наличието на фрагменти от желязна руда, както и характера на интериора дават основание да смятаме, че става дума за древен или средновековен рудник за добив на желязна руда. За съжаление в пещерата липсва керамичен материал, което не позволява по-прецизно датиране на рудника. Точно на юг, насреща, високо в импозантните скали, очертаващи каньона на реката се намират Змейова скала и Змейова дупка. Теренът и до двете пещери е изключително тежък и не може да бъде посещаван от туристи, преди да се социализира. Малката пещера е известна като пещерата на крилатия кон на Пиринския змей. Голямата змейова пещера, сочена за негов дом има разломен характер и не е изключено също да е била древен рудник. Много често фолклорът ни свързва старите рудници с дом на змея. Горе в тавана се наблюдава овален отвор, пробит според легендата от светкавицата на Беласишкия змей.

Легендата разказва, че змеят грабнал на връх Великден от хорото най-хубавата мома Стана. Отнесъл я в Змейова дупка и там я направил своя невеста. Стана вече чакала дете, когато веднъж змеят полегнал на пролетното слънце в скута на невястата си за да подремне.

Заръчал и ако види в небето облаче, да го събуди. Змейовата невяста видяла облачето, но и дожаляло да събуди змея. Скоро облакът станал голям и буреносен. Стана разбрала че е сгрещила, опитала се да събуди мъжа си, но той спял дълбоко. Накрая заплакала, една сълза паднала и го събудила. Било вече късно. От облака излязъл Беласишкият змей. Докато Пиринският змей влезе в пещерата да си вземе боздугана, чуждоземният змей гръмнал, пробил отгоре пещерата - дом на змея и го убил. Змейовата невяста Стана останала вдовица. Едно овчарче я открило. Казало на баща и и той направил стълби, свалил я от пещерата и я прибрал у дома. Не след дълго се родило и детето. То било необикновено голямо, силно и с крилца под мишниците. На три години вече било толкова силно, че ходело с дядо си в планината, да берат дърва. Веднъж казало на дядо си, че иска от него да отиде в Серес на пазар и да му купи лой, която да направи на топки. Дядото го направил за внука си. После детето казало на дядо си, че има да води борба със змея, който е убил баща му и се е настанил в езерото на върха на Пирин планина, до връх Ореляк. Дядото се уплашил и го съветвал да не се бори със змейовете, защото те са много силни. Детето обаче било непреклонно. Уговорило дядо си да отиде с него до езерото. Влязло вътре, като преди това му поръчало: ако видиш над водата син пламък, хвърли една топка лой. Ако видиш да излиза бял пламък - нищо не хвърляй. Дядото това и направил. Накрая детето-змея излязло от водата, носейки джигера /черния дроб/ и сърцето на победения от него змей - убиец на баща му. Изпекло ги и ги изяло /вероятно така прехвърлило по магически път силата на победения змей върху себе си/. Заедно с победения змей изчезнала и водата от езерото - така се появила местността „Сухото езеро“, южно от вр. Ореляк. Младият пирински змей останал там, на върха на планината. Заселил се на Чаушката скала и до днес пази землището на с. Пирин според местните

народни вярвания. Около върха дори и в ясно време се вижда едно малко облаче. Срещу това си задължение на пазител на селското землище змеят си избирал най-хубавите моми от селото за жени. Всички те били от Динчовия род. Когато правели къщата си, той им помагал, според местната легенда. Той докарал и поставил огромните каменни блокове, тежащи поне по половин тон, които лежат в основата и и могат да се видят и днес. Самата къща е в лошо състояние, но като цяло все още е здрава, възрожденски тип архитектура. Вероятно легендата има древно-тракийски произход и произхожда от тракийската орфическа

митология. Като прототип се очертава познатият ни от елинската митология мит за отвличането на Коре-Персефона от бога на подземния свят Хадес и после завръщането и

периодично на белия свят. Мит, който в орфическия му тракийски вариант разказвал и за раждането на младия тракийски бог Дионис Загрей, на когото било съдено да стане господар на света след баща си Зевс. Легендата има паралели и в митологията на древните хети /Древна Анатолия/. Напомня за променливия успех с който се води космическата битка на върховния Бог на бурята и покровител на плодородието - Тешуб със змея Илуянка. Древния мит бил профанизиран, фолклоризиран и така надживял времето. Преживял е Средновековието и Възраждането, за да достигне чак до наши дни като едно неоченимо нематериално културно наследство. Днес то представлява забележителен ресурс за културния туризъм в региона. Сюжетът за отвличената от змея мома е изключително богат за разработване на културно туристически атракции насочени към широка ненационална публика. Това до голяма степен се дължи на семантичната му съизмеримост с множество митове и фолклорни предания битували по цялата територия на Европа.

Интерес за развиването на туристически атракции представлява и легендата, свързана с водопада край село Кашина, чийто води се спускат от Пирин планина и минават под издигащата се на над 100 метра Гарванова скала. Легендата разказва, че в Кашина живяла мома с неземна хубост и сила на име Канта. Горда и недостъпна за местните ергени, тя все чакала кандидат от далечно и богато място. От троновите си в недостъпните планински карпи забелязали хубостта на Канта два змея: пиринският змей от Демиркапия и беласишкият - от Лопово. Влюбени до полуца в Канта, двамата се вкопчили в люта битка помежду си кой да спечели любовта ѝ. Над Кашина пристигали забулени в тъмни облаци. В смъртоносни хватки, здраво вплетени един в друг, те сипели над селото светкавици, гръмове и поройни дъждове. Гръмовете стряскали хора и стока, мълниите изкоренявали и подпалвали вековни дървета, дъждовните порои отвличали всичко по пътя си. Залиняло селото, наплашили се хората, старо и младо тръпнело в ужас при всеки нов сигнал за поредна змейска схватка над Кашина. В ярка звездна нощ, пременена в сватбена премяна, Канта застанала на върха на Гарванова скала и полетяла в дълбока бездна. Чирипски овчари я чули да вика: "Прощавайте, мили селяне. За вас курбан ставам, млада и зелена, още неженена!". Водопадът край село Кашина е с височина 20 метра, като до него се стига по слабо маркирана пешеходна пътека. За да бъде включен в туристически маршрут е необходимо, както обезопасяване на района около самия водопад, така и подобряване на условията за достъп до село Кашина. Този обект е интересен, както като природна забележителност, така и с

преданията свързани с него. Записаните легенди, свързани с Кашинския водопад могат да бъдат използвани като сюжет за организиране на разнообразни туристически атракции, като на този етап, поради липсата на туристическа инфраструктура в района, те могат да бъдат пренесени в друг, подходящ за целта район (напр. Попинлъшкият водопад). Използването им при разработването на туристически продукти ще

предизвика интерес у ненационална публика, поради факта, че сходни, в архетипно отношение сюжети доминират западноевропейския приказен фолклор и са се наложили като неизчерпаем източник на вдъхновение в сферите на културата изкуството и туризма.

Българският фолклор от етнографска област Македония е запазил забележителна и показателна връзка между митологичната представа за змея и тази за Крали Марко. Подобно на змея, митологичният герой Крали Марко има крилат кон и лети с него в небето, дори до луната. Пак като змея се оттегля в подземния свят, но се готви отново да се появи когато е нужно. Показателни са и резултатите от проведените теренни обхождания през месец юли 2012 г. под ръководството на проф. Васил Марков в селата Левуново и Г. Тодоров. На източния склон на кратера на угасналия вулкан Кожух е разположен параклисът „Св. Панталеймон“. На мястото е открита релефна плоча, върху която се наблюдава двойка божества. Предполага се, че това са Асклепий и Хигия, унаследени по-късно едновременно от християнския светец св. Панталеймон и фолклорните образи на Крали Марко и майка му. Според народната легенда, преследвани от турците, в скалата се скрили Крали Марко и майка му. Отгледали си пчели тук, поради което местността се нарича Пчелина или Пчелна скала. Медът на тези пчели бил неприкосновен. Никой не можел да стигне до него. Заради това той си капел в Струма. Само много праведен човек можел да си вземе от

¹ Крали Марко, който в българската траколожка научна литература се счита за фолклорния наследник на тракийското мъжко божество

меда. Когато се обърне света отново, тогава Марко и майка му ще излязат отново от скалата /Подробно легендата и тълкуване виж в: В. Марков. Културно наследство и приемственост. Наследство от древноезическите свети места в българската народна култура. Благоевград, 2007/. Местността е силно скалиста - отвесни скали, определящи източния бряг на р. Струма. Приблизително в средата им е оформена пътека, водеща до две големи скални ниши, оформени в отвеса на Пчелна скала. В северната днес е обособен параклис на св. Панталеймон, който е наследил, вероятно в края на античността това старо тракийско мегалитно светилище. Тук много ясно личи културната и религиозна приемственост, позволила съхраняването на античните обредни практики и до днес. Тук на празника свещеникът от с. Левуново отслужвал вечерна и дневна служба. Мястото било редовно посещавано на св. Панталеймон и от баба Ванга, чийто дом се намира в подножието на св. Панталеймон, отвъд реката в м. Рупите. На около 50 м. южно е оформена втора пещерна ниша, в която се счита че е живял светеца. През тази пещера местните хора се провират за здраве, оставяйки в нея цветя и монети. В и край тези две пещери, по продължение на пътеката местното население преспива в нощта преди празника, вярвайки че ще се излекува от болести. Тук лекуваният изоставя старата си болна същност, заедно със старата си дреха. Тези лечебни практики продължават и в наши дни. Скалният комплекс е част от сакрализираната в Древна Тракия територия на планината Кожух и вероятно в древността е важна част от обряда по получаване на безсмъртие, с което древните траки са особено известни в Стария свят. Символичният заряд на коментираната група митологични предания и култови практики, отразяващи вечният кръговрат на природата, възраждането на живота и постигането на здраве и благополучие е дълбоко заложен в общочовешкото съзнание. Използването им за туристическа цел е начин региона да бъде опознат и популяризиран, както чрез наследството на тракийската цивилизация така и чрез традицията на наследилата я българска култура.

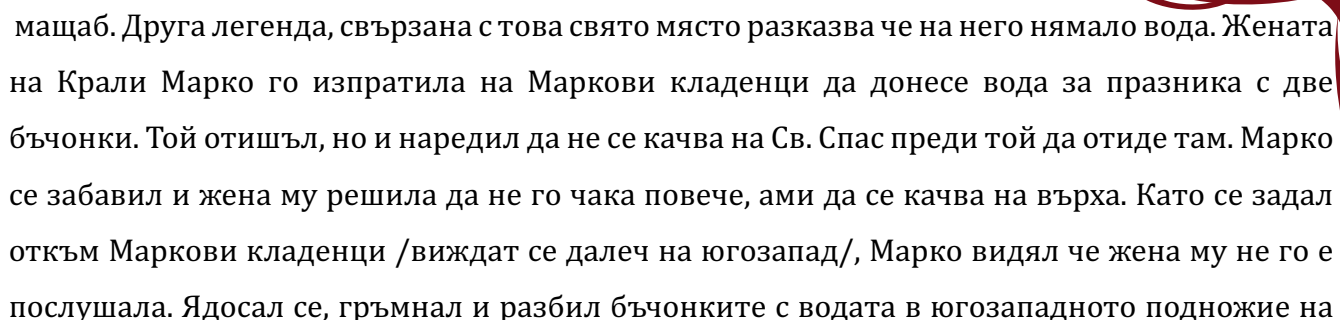
Легендите свързват и друго свято място с Крали Марко - черковището Св. Спас, намиращо се на около 4 км. северозападно от с. Кръстилци. До него води добре поддържан и проходим черен път. От върха се открива невероятна панорама към всички посоки на света. На изток се наблюдава Средна Струма и Пирин планина, на запад Малашевската планина и Огражен, на Юг Беласица. Според легендата героят литнал на крилатия си кон

от върха на Пирин, прелетял над долината на Струма и предните му крака се забили върху скалата на връх Св. Спас. Народът сочи тук следите от двата крака и опашката на кон - три конкретни кода, с помощта на които, древния мит за тракийското мъжко конно божество е бил закрепен на терена тук. Святото място е сакрализирано в тракийската древност. Сакралната територия е разположена на две нива.

И върху двете се наблюдава културен пласт, като на по-ниското той достига до дълбочина 1.80 м. Културно-историческият паметник е обект на интензивна иманярска инвазия, която обезателно трябва незабавно да бъде прекратена, с помощта на компетентните държавни органи. В противен случай той ще бъде безвъзвратно загубен, както за науката, така и за целите на културния туризъм. В резултат на иманярската инвазия, която е обхванала целия хълм, на повърхността се наблюдава голямо количество фрагментирана тракийска керамика. Тя позволява да бъде датирано светилището най-рано от времето на късната бронзова епоха - 15 в. пр. Хр. Функционирало е през цялата предримска епоха на Първо хилядолетие пр. Хр., чак до 3-4 в. сл. Хр. След това старото тракийско светилище е било християнизирано и се е превърнало в християнско черковище, като каквото функционира и днес. На практика имаме култов паметник, който функционира вече повече от 3500 години и определено трябва да се причисли към уникалната група на живите тракийски светилища в региона. Т.е. към светилищата на траките, в които все още се извършват някакъв вид култово-обредни практики. Изследваното свято място е уникално и с това, че е почти единственото в региона, свързано с Крали Марко, където все още се извършват култово-обредни практики. То представлява древно-тракийско мегалитно светилище с изключителна културно-историческа стойност. Най-вероятно е централното или едно от най-важните култови средища на тракийските меди. Тракийското племе, чийто вожд Спартак, става водач на най-голямото робско въстание в Рим. В тази връзка неговото спасяване от варварската иманярска инвазия за науката, като културно-историческо наследство и за целите на културния туризъм е от първостепенно значение не само в национален, но и в общоевропейски

мащаб. Друга легенда, свързана с това свято място разказва че на него нямало вода. Жената на Крали Марко го изпратила на Маркови кладенци да донесе вода за празника с две бъчонки. Той отишъл, но и наредил да не се качва на Св. Спас преди той да отиде там. Марко се забавил и жена му решила да не го чака повече, ами да се качва на върха. Като се задал откъм Маркови кладенци /виждат се далеч на югозапад/, Марко видял че жена му не го е послушала. Ядосал се, гръмнал и разбил бъчонките с водата в югозападното подножие на връх Св. Спас. Така се появили изворите там. Там и до сега е най-близката вода до черковището Св. Спас край с. Кръстилци. Легендата е демиургическа, обяснява появата на природни феномени на терена в изначалното митологично време. Най-вероятно изворите са били сакрализирани също в тракийската древност, но за да се изясни това са необходими допълнителни проучвания на терен.

При ръководената от проф. Марков експедиция „Тракийски светилища от Западните Родопи, Пирин и Рила“ през 2005 г. и теренното проучване в община Сандански през 2012 г. бе локализиран графит, намиращ се в трако-римско селище край село Плоски. Графитът изобразява великата богиня Артемида/Диана, държаща копие и Тракийският конник, също въоръжен с копие. По-късно тази сцена се разглежда като двуборчеството между Крали Марко и Вида самодива, която е заключила 12 извора под сухо дърво. Според легендата - в резултат на победата, героят убива самодивата и освобождава изворите. Към момента този обект не е годен за туристическа експлоатация, тъй като не е социализиран. Въпреки това, красивата местност, в която се намира е много благоприятна за еко туризъм и могат да бъдат организирани туристически атракции.

Съчетанието на мит, сакрална територия и живи обредно-магически практики, повтарящи периодично митологичния сюжет прави този тип дестинации привлекателни за туристи от цял свят. Тази теза се подкрепя от анализите на Световната организация по туризъм към ООН, която идентифицира Духовния туризъм (разл. от религиозен туризъм) като един от най-бързо разрастващите се туристически отрасли в последното десетилетие. Изграждането на туристически продукти на базата на познати архетипни сюжети е доказано работеща формула, тъй като позволява запознаване със спецификите на локалната култура чрез „универсалният“ в структурно и семантично отношение митологичен разказ. Маркетинговият подход, залагащ на преход от универсалното към специфичното гарантира лесният „прочит“ на локалната култура от масовия потребител и впоследствие успеваемостта на туристическите атракции базирани на него.

При проучванията, проведени в рамките на проекта, на територията на община Сандански се откриха още няколко обекта, подходящи за развиване на културно-туристически атракции. Интерес представляват град Мелник, Роженският манастир и с. Златолист. Многовековната история на Мелник започва през 1 в. след Христа, откогато датират първите намерени паметници. Те

показват, че първите обитатели на селището са медите, които въпреки влиянията от Гърция и Рим развили в значителна степен тук своята самобитна култура. В следващите столетия на големи нашествия и етнически промени вероятно селището запада, или поне за него липсват исторически сведения. То възкръсва под името Мелник чак през 846 г., когато земите край Струма и Места са присъединени към българската държава. Поради важната си стратегическа позиция край кръстопътя, свързващ Егея с Дунав и централна Европа и Адриатика с Тракия и Изтока, Мелник бързо се разраства като много важен аванпост на границата с Византия. Следи от това време на бурно развитие са открити в централната част на днешния град и върху платото "Св.Никола". Тук на най-високото място била издигната представителна трикорабна базилика, която функционирала до началото на ХХ в. Около нея са намерени множество останки от керамични изделия и части от стопански съоръжения. Естествената природна защитеност на възвишението не е налагала строителството на непрекъснат отбранителен пояс като само на определени места са се издигали крепостни стени. Според византийските хронисти Георги Акрополит, Йоан Скилица, Никифор Григора и Теодор Скутариот, описващи превземането на Мелник от император Василий Втори Българоубиец, "българите били жилави войници, крепостта им непревземаема", а "битката най-трудна" в походите на Василевса между 976-1025 г. За периода на византийското владичество Мелник се споменава само веднъж в

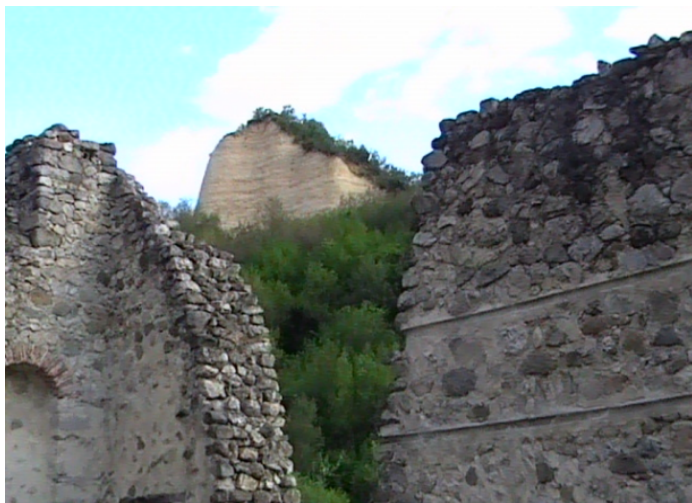

епископски списък от 1170 г., факт, който го определя като важен църковно-административен център. Времето на първия голям културен и икономически разцвет на града идва с освобождаването на югозападните български области от цар Асен през 1195 г. и се свързва с личността на неговия племенник Алексей Слав. Той е управлявал Родопското деспотство, но през 1207 г., след смъртта на цар Калоян, се отцепва от българската държава и се обявява за владетел на Родопите и голяма част от Източна Македония. Първоначално главната му резиденция е била в крепостта Цепина край днешното родопско село Дорково, но след 1212 г. се премества в Мелник. Причина за отцепничеството на Алексей Слав е цар Борил, когото той смятал за узурпатор на престола на вуйчо си.

Деспотът превръща Мелник, не само в политическо, но и в голямо икономическо и културно средище. По негово време се извършва грандиозно строителство на крепостни съоръжения, жилищни сгради, църкви и манастири. Главното укрепено ядро на града, известно оттогава като Славова Крепост, било издигнато на платото. Там се намирали замъкът на владетеля, епископската църква “Св.Никола”, издигнатият под ктиторството на самия Слав манастир “Св.Богородица Спилеотиса”, дарен от него чрез сигилий със специални привилегии и богатства и многобройни водохранилища. Второто ядро на града било изградено на северното възвишение “Чатала”. Тук живеели по-заможните мелничани, които заедно със своя владетел издигнали манастира “Св.Богородица Пантанаса”. Алексей Слав е една от най-интересните политически личности на Средновековна България. Нараненото му честолюбие и стремежът към независимост от цар Борил го тласкат към брак с дъщерята на Анри Фландърски - императорът на Константинопол. Съюзът с кръстоносците трае обаче до 1216г., когато младата му съпруга умира. След това той се сближава с владетеля на Солун Теодор Комнин и се жени за неговата племенница Петралифина. Политическата цена на този акт си проличава две години по-късно, когато Комнин става император на Византия. За последен път деспот Алексей Слав е споменат в исторически документ през 1228 г. като враг на латините. Сведения за последните години от живота му липсват, но факт е, че неговите земи, с тях и Мелник, след победата на цар Иван Асен Втори над Теодор Комнин през 1230 г. при Клокотница, отново се връщат в пределите на българската държава. През 1246 г. византийският император Йоан Трети Ватаци, възползвайки се от предателството на

болярина Драгота покорява града. Девет години по-късно същият Драгота вдига въстание, което е удавено в кръв и пожари. Повечето от бунтовниците са убити и за дълго, за много дълго, за цели столетия меловете няма да се огласят от българска реч. Защото след византийското иго ще дойде друго, още по-страшно и непоносимо. През есента на 1371 г. след жестока и кървава обсада Мелник е завладян от турците. Очевидец на събитието е светогорския монах Исая: "...Турците се пръснаха и полетяха по цялата земя подобно на птици по въздуха. Мнозина от християните бяха изклани, други - отвлечени в робство. А онези, които останаха там, смърт несретна ги покоси, загинаха от глад. Опустя земята и лиши се от всичките си блага. Погинаха хората, изчезнаха добитъкът и плодовете. И наистина тогава живите, облажаваха по-рано умрелите"... Следва пет века робство. Пет века на битки между живеещите в тесноватия град народности.

В началото на 19 в. край меловете отново ще зазвучи българска реч и заслугата за това е на народния будител Неофит Рилски и на мелничанинът Емануил Васкидович - първите знаменосци в борбата срещу гръцката духовна асимилация. През 1873 г. в Мелник се основава българско училище, в оцелелите 4 църкви от общо 70 по времето на деспот Слав богослужението се водело от български свещеници. Разгаря се и национално-освободителната борба. Първо Гоце Делчев, а след смъртта му през 1903 г. Яне Сандански ще организират местното население на бунт.

На 27 октомври 1912 г. каймакаминът на Мелник Кязим бей арестува 27 от най-изтъкнатите български патриоти, а заедно с тях и гръка Мануил Кордопула, които още същия ден разстрелва в местността "Грозни дол". Градът е потресен, а поробителят го напуска. Следват пожарите. Горят черкви, къщи - всичко, което не може да устои на огъня. Мелник посреща свободата като развалина, която зее в дерето като дълбока рана, като черно нещастие. Ден преди това той е цветущ град с 20 хилядно население. В погрома оцеляват само двеста човека. Град Мелник е интересен, както със своите уникални природни и културни забележителности, така и с историческите събития свързани с него. Те могат да бъдат използвани като тематичен мост към средновековното и възрожденско наследство на региона.

Важен сегмент от културния туризъм, идентифициран от Световната организация по туризъм към ООН е религиозният туризъм. Община Сандански разполага с богат ресурс за развитие на този тип туризъм. На нейната територия са Роженският манастир, манастирът “Св. Св. Безсребърници Козма и Дамян” и манастирът св. Георги в с. Златолист. Роженският манастир е построен през

1217 г. с пожертвованията на жителите от селата Кърланово, Рожен и Любовище. Още щом зърнете входа на тази обител ще разберете защо тя е свята за всеки българин. Върху проста сводеста рамка от бял камък тежат двете железни крила на портата. Върху нея няма украшения и орнаменти, не блести с инкрустирани камъни като другите манастири. Крилата ѝ са стегнати в обикновени яки шини и са осеяни с главите на стотици дебели, ръчно изковани гвоздеи, съединили желязото и жилавия дъб в непреходна твърд. Портата тъмнее с ръждата, с патината на времето, върху която блестят единствено трапчинките от вражески куршуми, следите от удари с чукове и камъни, от блъскането с греди. Наглед това е проста изработка, но българите не бихме я заменили с никоя друга. Защото през вековете тя е опазила духовните богатства на народа ни и е станала символ на българската съдба. А вътре,

тревясал плочник ще ни отведе към монашеските килии с просторни веранди, които народният майстор е превърнал във фантастична плетеница от дърво. Тя опасва манастирската църква “Рождение Богородично”, чиято живопис и резбата по иконостасите от варен орех и чемшир покорят със самобитните картини и образите на народната вяра. Защото тук зографите и резбарите, за разлика от други

манастири, не се придържат към образците на иконографията от Византия, от която България възприема християнството. Затова дълбочината и финесът на художествените усещания предизвикват благоговение по-скоро пред величието на човека, отколкото пред неговите идоли.

Манастирът “Св.Св. Безсребърници Козма и Дамян” се намира в живописната местност край извора “Мирото” на 2 км северно от днешния Сандански. На това място живеели братята Козма и Дамян, които с голи ръце и вярата си в чудодейната мощ на своя бог Христос лекували хора и животни. Правели го без да взимат пари. В знак на признание към народните лечители, градът носи името Св. Врач до 1958 г., когато е преименуван на Сандански в чест на пиринския войвода Яне Сандански - един от големите поборници за Освобождението на останалите под турска робия български земи.

Свято място е и църквата “Св. Георги” в село Златолист - дългогодишен дом на Преподобна Стойна. Смята се, че храмът е построен през XII в. Той е забележителен със старите си стенописи. В средата на храма, под купола, се намира мраморна плоча с двуглав орел. Съществуват легенди, че когато се стъпи върху нея, има здравословно излъчване. В двора на църквата се издига чинар на 1295 години,

за който се вярва, че помага при различни заболявания. През 90-те години на 20 век храмът е реставриран, а около него е оформен малък манастирски комплекс. В женското отделение е запазена килията, в която е живяла преподобна Стойна, а в двора на църквата е изграден мемориал при гроба на пророчицата. И днес в църквата на Златолист идват стотици богомолци от цялата страна.

При разработването на културно-туристическите маршрути не трябва да бъдат пренебрегвани и природните ресурси, с които разполага община Сандански. Богатото разнообразие от растителни и животински видове, намиращи се на територията на Национален парк Пирин, Резерват „Алиботуш” и природна забележителност

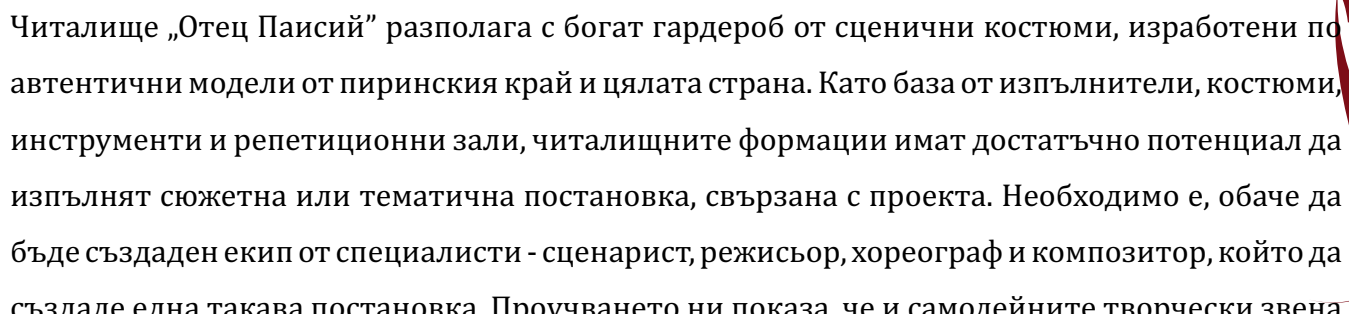

Мелнишки скални пирамиди сами по себе си са привлекателни за посетители, ориентирани към планински и еко туризъм. На територията на общината има условия за балнео уелнес и спа туризъм, наблюдение на птици и лечебни растения, трекинг, планинско ориентирание, екстремн туризъм и др. В същото време, поради голямата конкуренция на европейския

туристически пазар е необходимо да бъдат предприети действия, в посока изграждането на „уникална“ маркетингова визия, която да отличи и направи разпознаваема промотираната територия. Дългогодишният опит на западноевропейските ни партньори в тази посока показва, че изключително ефективен метод е вплитането на легендарни мотиви и елементи от местни традиции и обичаи в предлаганите туристически услуги и рекламата на даден регион. Едновременно с това, този метод позволява разнообразяването на предлагания продукт и повишаване атрактивността на дестинацията за по-широк кръг от туристи. Местността „Попина лъка“ е подходяща за развиване на атракции, насочени към по-широк кръг туристи от типа еко, планински и познавателен туризъм. Тъй като по-голямата част от описаните паметници се намират в по-трудно достъпни за масовия турист райони, в тези местности могат да бъдат изградени атракции, възпроизвеждащи гореописаното наследство на терен, подходящ за хора, които нямат нужната подготовка и/или желание за практикуване на високопланински туризъм, или където на този етап липсва туристическа инфраструктура. Теренът е изключително подходящ и за разработването на туристически продукти за деца и подрастващи. Наличието на вече обособени туристически маршрути и еко пътеки на тази територия е ключов фактор за приоритетното разработване на атракции тук. Подходящ партньор при изграждането им е туристическото дружество „Еделвайс“ в гр. Сандански, които са от стратегическо значение за туристическата визия на общината.

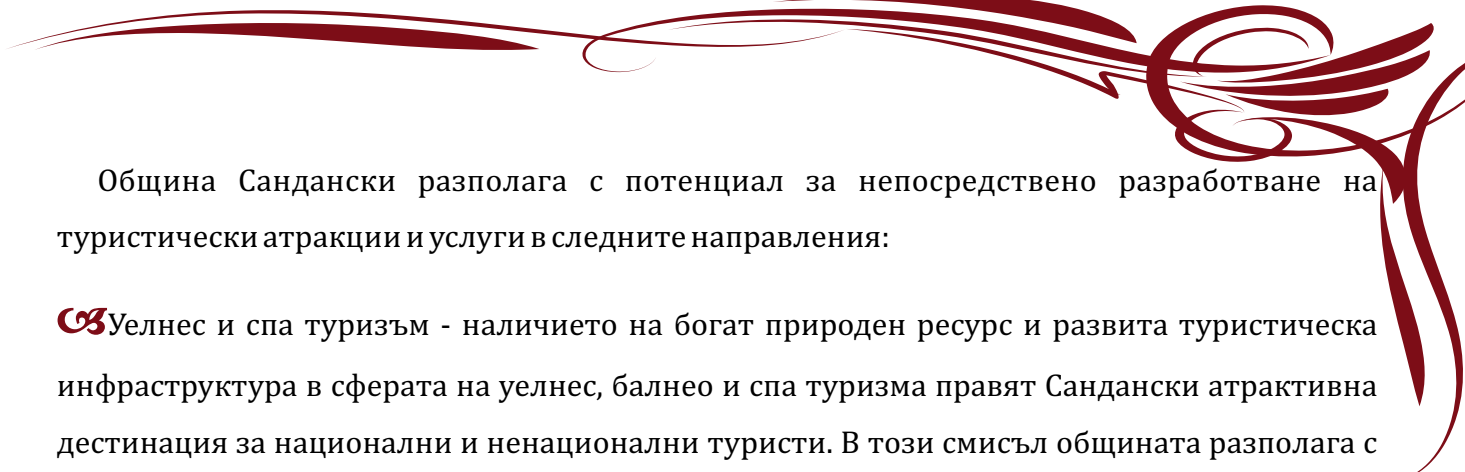
Тъй като търсеният резултат е разнообразяване на предлагания туристически продукт и обособяване на района като уникална, лесно разпознаваема туристическа дестинация, участието на творческите звена в община Сандански е от основно значение. Постановките в репертоара на ансамбъла за народни песни и танци „Никола Вапцаров“ биха могли да бъдат включени като културен продукт в туристически маршрути за българи и чужденци.

Читалище „Отец Паисий” разполага с богат гардероб от сценични костюми, изработени по автентични модели от пиринския край и цялата страна. Като база от изпълнители, костюми, инструменти и репетиционни зали, читалищните формации имат достатъчно потенциал да изпълнят сюжетна или тематична постановка, свързана с проекта. Необходимо е, обаче да бъде създаден екип от специалисти - сценарист, режисьор, хореограф и композитор, който да създаде една такава постановка. Проучването ни показва, че и самодейните творчески звена към читалищата в малките населени места също имат възможности и желание да развиват дейност с културно-туристическа насоченост. В по-малките селища от общината могат да се създават отделни миниатюри или да се интерпретират песни, свързани с Крали Марко и българския епос. Не по-малък интерес представляват и организираните на територията на община Сандански традиционни празници: Свети Трифон Зарезан, Бабинден, Лазарица и Великден, Коледа и др. Освен развиването им като ежегодни традиционни прояви, трябва да се помисли в посока интегрирането на елементи от характерните обреди в туристически продукт от постоянен тип, достъпен в рамките на подходящия за изпълнението им сезон, за организирани групи туристи. Например, атрактивен туристически продукт би могъл да бъде изграден на базата на характерни традиции за Лазарица, чието предлагане може да бъде организирано през целия пролетно-летен сезон. Такава атракция би могла да бъде съчетана с наблюдение на лечебни растения, и така популяризирани едновременно богатството на природните паркове на територията на общината, и нематериалното културно наследство. На територията на община Сандански се намира и немалка част от Национален парк Пирин, изходен пункт е и за резерват „Алиботуш” - включени в списъка на световното природно наследство на ЮНЕСКО. Кашинският водопад също трябва да бъде социализиран и обособен като туристическа атракция.

От изложеното до тук става ясно, че община Сандански разполага с необходимия човешки ресурс за организиране, успешно изпълнение и поддържане на културно-туристически атракции. Това, което липсва към настоящия момент, е професионално ръководство и организация. Хората искат да запазят традицията и характерния за техния край стил, но не разполагат със знания и подготовка как да го направят. Една евентуална програма за включване в туристически маршрут с няколко професионално подготвени ръководители и консултанти би могла с неголям разход на енергия и средства да даде тласък в развитието на самодейността и да мобилизира хората за сценични изяви и туристически атракции.

Община Сандански разполага с потенциал за непосредствено разработване на туристически атракции и услуги в следните направления:

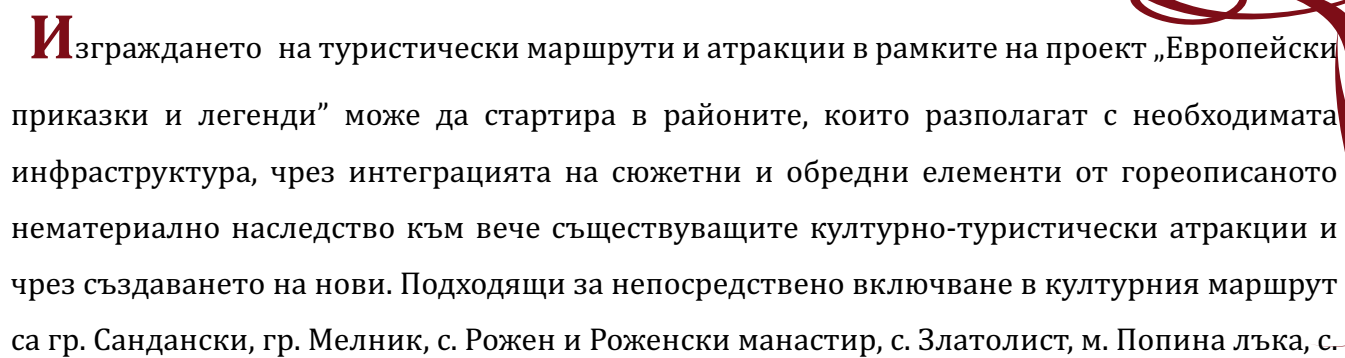
Уелнес и спа туризъм - наличието на богат природен ресурс и развита туристическа инфраструктура в сферата на уелнес, балнео и спа туризма правят Сандански атрактивна дестинация за национални и ненационални туристи. В този смисъл общината разполага с много добра база, която да бъде развивана в посока разширяване предлаганите туристически услуги, и съответно, разширяване на таргет групата, която общината ще бъде в състояние да привлече.

Образователен/опознавателен - опитът на западноевропейските ни партньори показва, че разработването на пакети и атракции, насочени към образователните институции под формата на образователни екскурзии (еднодневни или от типа зелено училище), се утвърждава като важен сегмент от туристопотока във включените региони. Богатото природно и културно (материално и нематериално) наследство дава възможност за разработването на разнообразни туристически пакети насочени към деца и подрастващи.

Духовен/религиозен туризъм - древните свети места, съчетани със съхраненото нематериално наследство и многобройните религиозни обекти намиращи се на територията на община Сандански предоставят възможност за разработване на туристически продукт в съответствие с един бързо разрастващ се отрасъл на туристическия пазар. За целта е необходимо обозначаването и подобряването достъпа, както до гореописаното древнотракийско наследство, така и до средновековните и възрожденски религиозни обекти.

Планински и еко туризъм - природното богатство на общината, наличието на вече обособени туристически маршрути и човешки ресурс предполагат приоретизирането на този сегмент при разработването на маршрута. Вплитането на елементи от традиционната култура дава възможност за разнообразяване на съществуващия туристически продукт и съчетаването му със селски, приключенски, гастрономически и креативен туризъм. Въпреки, че това са едни от най-рентабилните сектори на културния туризъм в последното десетилетие², все още на територията на община Сандански липсва инфраструктура, организация и ноу-хау за обособяването и изграждането на цялостен туристически продукт в тези сфери.

² Според изследване на Съвета на Европа върху влиянието на европейските културни маршрути върху малките и средни предприятия в областта на иновациите и конкурентоспособността/Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness (2007)

Изграждането на туристически маршрути и атракции в рамките на проект „Европейски приказки и легенди“ може да стартира в районите, които разполагат с необходимата инфраструктура, чрез интеграцията на сюжетни и обредни елементи от гореописаното нематериално наследство към вече съществуващите културно-туристически атракции и чрез създаването на нови. Подходящи за непосредствено включване в културния маршрут са гр. Сандански, гр. Мелник, с. Рожен и Роженски манастир, с. Златолист, м. Попина лъка, с. Левуново, с. Плоски и с. Катунци. Тези дестинации могат да бъдат експлоатирани и комбинирани по различен начин, в зависимост от възрастовата група, продължителността на престоя и предпочитанията от посетителите тип туризъм. На по-късен етап, след извършването на необходимите дейности, могат да бъдат присъединени селата Кръстилци, Кашина, Петрово и Голешово (необходимо е подобряване достъпа до природните забележителности и работа с читалищните самодейни състави за превръщането на местните традиции и фолклор в туристически атракции).

Като основни туристически маршрути на територията на общината се открояват следните трасета:

- ☞ Сандански - Мелник - Рожен - Роженски манастир - Златолист
- ☞ Сандански - Плоски - Левуново - параклис „Св. Пантелеймон“ - Катунци
- ☞ Сандански - Попина лъка - Попинлъшки водопад
- ☞ Сандански - хижа „Яне Сандански“ - Хижа Каменица / хижа „Вихрен“
- ☞ Сандански - Хижа „Беговица“ - хижа „Демяница“ / хижа „Вихрен“
- ☞ Сандански - връх „Синаница“

Тъй като основният акцент при обогатяването на туристическата визия на община Сандански е съхраненото древно и антично наследство, основните туристически атракции, ще бъдат базирани на елементи от древните култови практики, наследилите ги фолклорни традиции и обичаи и свързаните с традиционната култура от региона легендарни божества и герои. Три са основните сюжети, върху които предлагаме да бъде изграден туристическият продукт:

- ☞ Наследената антична култура
 - ☞ Фолклорният сюжет „Змей краде мома“
 - ☞ Легендарните сюжети около Крали Марко, Синаница и Гарвановата скала край с. Кашина
- Върху тези сюжетни линии ще бъдат изградени атракции, позволяващи максимална експлоатация на ресурса, с който разполагат селищата, включени в маршрута. Предлагаме

маршрутите да бъдат организирани с изходни пунктове гр. Сандански, гр. Мелник, с. Роженица и м. Попина лъка, където е съсредоточена основната туристическа инфраструктура на общината. На тази база следва да бъдат разработени туристически пакети, вариращи спрямо типа туризъм, възрастовата група на посетителите, продължителността на престоя, както и личните предпочитания и интерес към предлаганите атракции. Таблицата описва възможностите за туристически атракции и населените места, където те биха могли да се случват, като туристите ще имат възможност да избират, в зависимост от интересите, продължителността на престоя и предпочитания от тях тип туризъм.

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Гр. Сандански</p>	<p>Възможност за настаняване;</p> <p>Посещение на забележителностите на гр. Сандански;</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Археологически парк Сандански” - Археологически музей Сандански * ревию на антични костюми - Църквата „Свети безсребреници Козма и Дамян” - Местността „Манастирчето” <p>Организиране на атракции свързани с традициите и фолклора:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ансамбъл „Никола Вапцаров” и фолклорни групи към читалище “Отец Паисий 1919” *Сценични прояви *Възстановки на традиционни, обичаи и обреди според сезона (отвеждане на млада невеста за вода, шиене на фуруглица, седянка - Творчески ателиета (кулинарни, танцови, песенни, занаятчийски, изкуства) * изработване на витражи от цветно венецианско стъкло * дърворезба * живопис * иконопис
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Гр. Мелник</p>	<p>Възможност за настаняване;</p> <p>Посещение на забележителностите на гр. Мелник</p> <ul style="list-style-type: none"> - Разглеждане на: * Средновековните и възрожденски къщи паметници на културата * Исторически музей Мелник * Църквите „Свети Никола”, „Свети Николай Чудотворец”, „Свети Йоан Предтеча” , манастирът “Свети Хараламби” и др. - Творчески ателиета (танцови, песенни, занаятчийски, изкуства) - Винен туризъм (дегустация на вина, запознаване с технологията за приготвяне на вина)

<p>С. Рожен, Роженски манастир</p>	<p>Посещение на живописното с. Рожен Посещение на Роженски манастир Живописното село е подходящо за провеждане на творчески ателиета, но на този етап липсва организация и човешки ресурс.</p>
<p>С. Златолист</p>	<p>Посещение на църквата „Свети Георги“ и запознаване на туристите с историята на преподобна Стойна - Има възможност от гр. Мелник да се стигне до с. Златолист по еко пътека, която минава и през Роженския манастир</p>
<p>С. Плоски</p>	<p>Посещение на карстовия графит край с. Плоски * възможност за разработване на атракция от приключенски тип по легендата, свързана с това място, където Крали Марко с помощта на туристите да освобождава заключените от Вида самодива извори (преодоляване на препятствия, търсене, намиране на скрити предмети и др.) Село Плоски е подходящо за провеждане на кулинарни и творчески ателиета, но на този етап липсва организация и човешки ресурс.</p>
<p>М. Попина лъка, Попинлъшки водопад</p>	<p>Възможност за настаняване Посещение на Попинолъшки водопад Организиране на атракции свързани с легендите, традициите и фолклора: * Възстановки на традиционни, обичаи и обреди според сезона * планинско ориентиране, съчетано с легендарни елементи и герои * спортни и приключенски предизвикателства, базирани на легендарни сюжети от региона</p>
<p>С. Левуново</p>	<p>Селото е подходящо за посещение, както от туристи с интерес към духовния туризъм, така и към традиционния бит и култура. В близост до селото се намират “Сариев камък” и параклис “Св. Пантелеймон” - древнотракийски свети места, днес свързвани с легенди за Крали Марко. Тук за туристическа цел могат да бъдат използвани, както празника (Св. Пантелеймон) в скалите, така и запазените лечебни практики.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - атракции, свързани с бита и традициите - етнографски кът с. Левуново * тъкане и предене в съпровод от местни фолклорни изпълнения * плетене и предене в съпровод от местни фолклорни изпълнения * приготвяне на зимнина
С. Катунци	<p>В с. Катунци вече се работи в посока създаване на туристически атракции, базирани на традиционния бит и култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - възстановки на обичаи * традиционни сватбени обичаи * сезонни празници и обичаи (Бабин ден, Трифон зарезан, Баба марта, Великден, Гергьовден, Сирница, Еньовден) - креативни ателиета (тъкане на гоблен/килимче, боядисване на прежда)
С. Склаве	<p>Село Склаве е подходящо за краткотрайно посещение. Извън Склавския панаир, по който се работи за изграждане на туристическа атракция - възстановка на римски робски панаир, могат да бъдат посетени къщите паметници на културата, които спадат към Родопската къща с влияние на Мелнишката къща.</p>

Пример за туристически маршрут:

Сандански Левуново - Катунци - Мелник - Рожен -Роженски манастир - Златолист - Попина лъка - хижа „Яне Сандански” - Хижа “Каменица” / връх „Синаница”

Ден 1	<p>Тема: Бит и традиция</p>
	<p>Настаняване в гр. Сандански/ Мелник; посещение на с. Левуново и/или с. Катунци</p> <ul style="list-style-type: none"> - приготвяне на характерна за региона кухня/зимнина с участието на туристите - обяд - представяне на песенния и танцов фолклор, съчетано с обучение по български народни песни и танци. Ансамбъл „Никола Вапцаров” и фолклорните групи към читалищата в по-малките населени места на територията на общината могат да разработят разнообразни атракции на базата на местните легенди и фолклор, от които посетителите да могат да избират според интересите си (напр. Сценични прояви; възстановки на обичаи и легендарни сюжети, ателиета по занаяти, изкуства, кулинария; интерактивни обучения).
Ден 2	<p>Тема: История и култура</p>
	<p>Посещение на Архитектурен парк град Сандански</p> <p>Посещението на Архитектурния парк ще бъде ръководено от специално обучен</p>

гид-разказвач (възможно е, за да бъде атрактивно за посетители от всички възрастови групи и интереси, гидът да бъде преоблечен като някой от легендарните герои - Дионис, Зевс, Бендида).

- обяд в гр. Сандански

- възможност за посещение на Археологически музей - Сандански

- посещение на град Мелник, където отново с помощта на обучените гид разказвач туристите ще имат възможност да се докоснат до средновековната и възрожденска история и култура на общината.

Ден 3

Тема: Свети места, религиозни паметници

Посещение на църквата „Свети безсребреници Козма и Дамян“ в град Сандански, църквите „Свети Никола“, „Свети Николай Чудотворец“, „Свети Йоан Предтеча“, манастирът „Свети Хараламби“ в град Мелник. От тук има възможност за посещението на Роженски манастир и църквата „Св. Георги“ в с. Златолист да бъде съчетано с пешеходен и познавателен туризъм по съществуващата еко пътека (Мелник - Рожен - Роженски манастир - Златолист)

- възможност за посещение на древнотракийската сакрална територия край с. Левуново включваща параклиса „Св. Пантелеймон“. Тук могат да бъдат представени и извършвани от туристите обреди за здраве и берекет;

Ден 4

Тема: Легендите оживяват

Най-подходящите, за момента, места за изпълнение на основната атракция „змей краде мома“ са с. Катунци и м. Попина лъка. Тъй като примерният маршрут продължава с пешеходен планински туризъм, долуописаната атракция се случва в м. Попина лъка.

-урок по български народни танци на открито; по време на урока при жените е подхвърлена китка от змейски цветя която вземе китката нея ще открадне змея; от гората излиза самодивско хоро, на което останалите туристи трябва да играят докато свърши музиката; междувременно откраднатата мома е отведена и преоблечена в традиционна народна носия. Следващата част от атракцията представлява „спасяването“ на откраднатата от групата мома. За целта мъжете, с помощта на Крали Марко, трябва да преминат през множество изпитания (надхвърляне с камъни, надскачане; жените, с помощта на самодива трябва да открият скрити в околността необходимите предмети, с които да умилостивят змея; след спасяване на откраднатата от групата мома, изплашен от юначеството

мъжете и жените се отплаща за стореното с богатата трапеза.
-Попинлъшкият водопад е подходящ за “пренасяне” на съществуващите легенди, свързани с водопада и Гарвановата скала край с. Кашина (поради липсата на туристическа инфраструктура в района на с. Кашина).

Ден 5

Тема: Планината дом на легендарните герои

За планинските преходи ще бъдат използвани вече съществуващите туристически маршрути. Обичайните планински водачи могат да бъдат придружени/заменени от легендарни персонажи. Самодивите ще запознаят посетителите с богатството от растителни и животински видове и ще им разкажат легендите за Рила и Пирин, за Синаница и Мурат. Крали Марко ще ги въвлече в приключения и ще ги преведе през Пирин - дома на славянския бог Перун и Орбел - на тракийския Дионис. От тук маршрутът може да продължи към община Гоце Делчев и да се свърже с по-голям междуобщински маршрут, включващ и останалите общини партньори в проекта.

Пример за туристически маршрут от типа Образователен/опознавателен туризъм за деца и подрастващи:

Попина лъка - гр. Сандански - гр. Мелник - Национален парк „Пирин” - с. Левуново - с. Катунци

Местността Попина лъка е изключително благодатна за организирането на туристически маршрути от типа Образователен/опознавателен туризъм за деца и подрастващи поради възможността за настаняване извън населено място, за практикуване на еко и опознавателен туризъм.

Ден 1

Тема: Историческо и културно наследство

Посещение на „Археологически парк Сандански”, Археологически музей - Сандански, гр. Мелник
При посещението на „Археологически парк Сандански” туристите ще бъдат запознавани с античната история и култура на региона, като за целта ще бъдат „посрещнати” от древнотракийските божества Дионис и Бендида, които ще им разкрият тайни, стари колкото света. В гр. Сандански има възможност за посещение на Археологически музей - Сандански. Следва посещение на град Мелник, където отново с помощта на обученния гид разказвач туристите ще имат възможност да се докоснат до средновековната и възрожденска история и

култура на общината като множеството легенди ще я направят изключително интересна. Тук могат да бъдат организирани и интерактивни атракции, в които посетителите, на базата на наученото до момента да участват във възстановки на значими събития под формата на приключенски игри, ръководени от легендарен герой или героиня.

Тема: Околна среда и екология

Ден 2

Изучаването на растителните и животински видове, както и опазването на околната среда може да бъде направено атрактивно за деца и подрастващи като традиционният гид-разказвач бъде заменен от някой от легендарните герои свързани с планината (Крали Марко, самодива). За целта ще бъде изграден сюжет, в който туристите ще вземат участие, ще се срещнат с легендарните герои, и с помощта на придобитите знания ще им помогнат да възстановят подредения космос. Разиграването на елементи от легендарните разкази с активното участие на туристите е метод, доказан от западно-европейските ни партньори. Поради приключенския си характер, този тип туристически маршрути са много атрактивни и осигуряват постоянен туристопоток.

Тема: Традиции и фолклор

Ден 3

Посещение на с. Левуново и с. Катунци
В рамките на този тематичен ден, посетителите ще се потопят в традицията (подходящи за деца са възстановките на обичаите свързани с Еньовденската обредност, както и останалите традиционни празници, в зависимост от сезона) и ще придобият нови знания и умения (обучение по български народни песни и танци).

Тема: Приключения и спорт

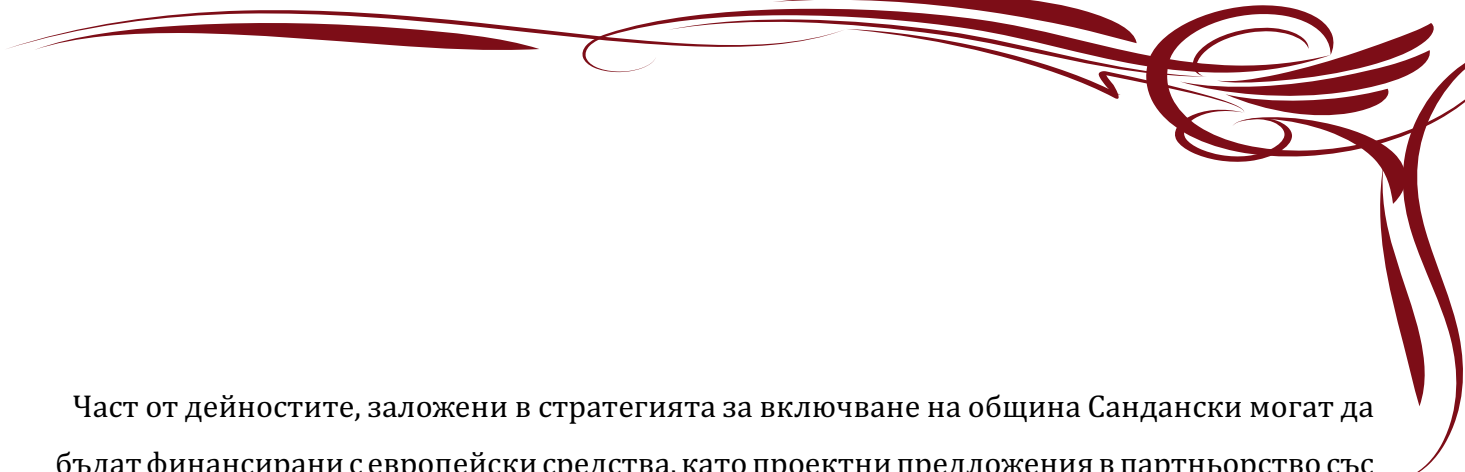
Ден 4

В м. Попина лъка има възможност за разработване на атракция, за деца и подрастващи, в която чрез преодоляване на изпитания (колхозачна обиколка, планинско ориентиране, ръководено от самия Крали Марко и др.) участниците да съпреживеят легендарните сюжети и да помогнат на героите да изпълнят мисията си.

Тема: Изкуство

Ден 5

Денят, посветен на изкуство може да включва атракции като надиграване, надпяване, форум театър (където посетителите ще разиграват легендарни сюжети), рисуване (на тема актуална за маршрута) и др. В края на деня творбите от всички изкуства ще бъдат представени.

Част от дейностите, заложи в стратегията за включване на община Сандански могат да бъдат финансирани с европейски средства, като проектни предложения в партньорство със сдружение “Юни ПартнЕрС” могат да бъдат разработени още през 2013г. В рамките на настоящия програмен период (2007-2013) има възможност за разработване на проекти за обучение на читалищните дейци на територията на общината в партньорство с водещи организации от международната мрежа “Route Européenne des Légendes”. Това ще направи възможно разработването на туристически атракции на базата на местните традиции и фолклор, ще допринесе за разнообразяването на културния продукт, предлаган от общината и ще даде възможност за ангажиране на хората от по-малките населени места в предлагането на туристически услуги. През 2013 г също така има възможност за разработване и на съвместни проекти за създаване на тематичен културен продукт от събитийен тип чрез партньорства в мрежи от побратимени градове. Тематичните събитийни прояви ще допринесат за повишаване атрактивността на общината на международния пазар.

